

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

*(для студентів 5 курсу всіх форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст та магістр спеціальності
7.14010301, 8.14010301 – Туризмознавство та
8.14010101 – Готельна і ресторанна справа)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2015

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни „Інноваційні технології в туризмі” (для студентів 5 курсу всіх форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст та магістр спеціальності 7.14010301, 8.14010301 – Туризмознавство та 8.14010101 – Готельна і ресторанна справа) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, уклад.: Н. М. Влащенко. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 27 с.

Укладач: к.е.н, доц. Н. М. Влащенко

Рецензент: д.е.н., проф. І. М. Писаревський

Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства, протокол №1 від 28.08.2012 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Практичні (семінарські) заняття.....	4
2 Самостійна робота студентів.....	6
3 Система поточного та підсумкового контролю знань.....	10
4 Підготовка до практичних занять.....	13
Список джерел.....	24

ВСТУП

Інноваційні технології в туризмі є одним з ключових факторів успіху для підприємств цієї сфери, який здійснюється на вищому рівні керівництва компанії. Його ціллю є визначення основних напрямів науково-технічної і виробничої діяльності підприємства. Інноваційні технології зумовлюють створення необхідних умов для сталого розвитку туристських підприємств, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності туристських послуг на рівні міжнародних стандартів.

Метою вивчення дисципліни є ознайомлення студентів із теоретичними основами інноваційного менеджменту в туризмі, розроблення та запровадження інноваційного туристського продукту, використання інформаційних технологій в його формуванні, обслуговуванні туристів; застосування нових інформаційних технологій комплектування, просування та продажу турів; формування знань щодо новітніх механізмів та методів управління міжнародними та вітчизняними підприємствами сфери туризму.

Предмет вивчення дисципліни – напрями інноваційної діяльності підприємств туризму.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських), лабораторних. На лекціях розглядаються основні питання курсу. Найбільш важливі та складні питання винесено на розгляд та обговорення під час практичних занять. Поглиблене вивчення окремих питань і закріплення знань здійснюється під час виконання самостійної роботи, якій приділяється значна увага.

1 ПРАКТИЧНІ (СЕМІНАРСЬКІ) ЗАНЯТТЯ

Теми практичних (семінарських) занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентами теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійного вивчення матеріалу дисципліни та виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямованого на формування вмінь і навичок з виконання певних видів робіт, а саме проведення аналізу й подання обґрунтованих висновків щодо напрямків удосконалення інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах.

За кожною темою викладач проводить семінарське заняття, на якому організує обговорення зі студентами питань із тем, визначених робочою навчальною програмою, формує вміння та навички практичного застосування теоретичних положень навчальної дисципліни шляхом індивідуального виконання відповідно до сформованих завдань.

Завдання містить проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, встановлення загальної проблеми викладачем та її

обговорення за участю студентів, розв'язання контрольних завдань, тестовий контроль, перевірку й оцінювання.

Підсумкові оцінки за кожне заняття заносять до журналу. Оцінки, отримані студентом на семінарських заняттях, ураховують під час виставлення поточної оцінки за змістовими модулями з навчальної дисципліни „Інноваційні технології в туризмі”.

Проведення практичного заняття базується на попередньо підготовленому матеріалі: тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, пакетах завдань різного ступеня складності для розв'язання студентами на занятті, групі письмових та усних питань за темою практичного (семінарського) заняття.

Усі практичні заняття проходять за планом проведення практичних (семінарських) занять (див. табл. 1, 2).

Таблиця 1 – План проведення практичних занять для студентів денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня магістр спеціальності 8.14010301 – Туризмознавство та 8.14010101 – Готельна і ресторанна справа

№ заняття	Зміст	Кількість годин	
		ТУР	ГРС
МОДУЛЬ 1 ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ		24	12
Змістовий модуль 1.1 Організація інноваційної діяльності підприємств туризму			
1	Тема 2 Інноваційні процеси в туризмі	4	2
2	Тема 3 Державне регулювання інноваційної діяльності	4	2
3	Тема 4 Інформаційні інноваційні технології в процесах туристського обслуговування	4	2
Всього за ЗМ 1.1		12	6
Змістовий модуль 1.2 Реалізація інноваційних технологій в туризмі			
4	Тема 5 Інноваційні проекти в туризмі	4	2
5	Тема 6 Правові аспекти інноваційної діяльності	4	2
6	Тема 7 Фінансове та інвестиційне забезпечення впровадження інноваційних технологій в туризмі	4	2
Всього за ЗМ 1.2		12	6

Таблиця 2 – План проведення практичних занять для студентів денної та заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст спеціальності 7.14010301 – «Туризмознавство»

№ заняття	Зміст	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
МОДУЛЬ 1 ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ		18,0	4,0
Змістовий модуль 1.1 Організація інноваційної діяльності підприємств туризму			
1	Тема 1 Теорії інноваційного розвитку	2	0
2	Тема 2 Інноваційні процеси в туризмі	4	0,5
3	Тема 3 Державне регулювання інноваційної діяльності	2	0,5
4	Тема 4 Інформаційні інноваційні технології в процесах туристського обслуговування	2	1,0
Всього за ЗМ 1.1		10,0	2,0
Змістовий модуль 1.2 Реалізація інноваційних технологій в туризмі			
5	Тема 5 Інноваційні проекти в туризмі	4	1,0
6	Тема 6 Правові аспекти інноваційної діяльності	2	0,5
7	Тема 7 Фінансове та інвестиційне забезпечення впровадження інноваційних технологій в туризмі	2	0,5
Всього за ЗМ 1.2		8,0	2,0

2 САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів є важливим елементом успішного засвоєння матеріалу дисципліни. Основою тут є самостійна праця студентів із вітчизняними та закордонними джерелами, нормативними актами у сфері інноваційного менеджменту. Самостійна робота – інструмент опанування навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Основними видами самостійної роботи студентів є:

- обов'язкове вивчення або закріплення матеріалу, отриманого на лекціях;
 - опрацювання та вивчення інформації з джерел, рекомендованих до вивчення;
 - підготовка до практичних (семінарських) занять, дискусій, роботи у групах, опитування, тестування;
 - контрольна перевірка кожним студентом якості особистих знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.
- Перелік питань для самостійного опрацювання подано в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3 – Перелік питань для самостійного опрацювання для студентів денної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня магістр спеціальності 8.14010301 – Туризмознавство та 8.14010101 – Готельна і ресторанна справа

Назва теми	Питання для самостійного опрацювання (за ЗМ і темами)	Кількість годин		Рекомендовані джерела
		ТУР	ГРС	
1	2	3	4	5
Модуль 1 Інноваційні технології в туризмі				
ЗМ 1 Організація інноваційної діяльності підприємств туризму				
Тема 1 Теорії інноваційного розвитку	1.1 Економічний розвиток суспільства і підприємницької діяльності 1.2 Циклічний розвиток економіки. Дослідження М.Д. Кондратьєва, теорія інноваційних процесів Й. Шумпетера 1.3 Роль підприємництва в інноваційних процесах	4	9	Основні [1, 3, 8]; додаткові [2, 4, 15].
Тема 2 Інноваційні процеси в туризмі	2.1 Інновації в управлінні туристськими підприємствами 2.2 Інноваційні процеси в просуванні і комерціалізації туристського продукту 2.3 Динамічне моделювання туристського бізнесу. 2.4 Управління інноваціями. Управління знаннями.	4	9	Основні [4, 6, 8]; додаткові [1, 5, 3].
Тема 3 Державне регулювання інноваційної діяльності	3.1 Вплив політичної, економічної і соціальної сфер на інноваційні процеси в туризмі 3.2 Роль Всесвітньої туристської організації в стимулюванні і розповсюдженні інновацій 3.3 Державна підтримка і стимулювання інноваційних процесів 3.4 Регулювання інноваційної діяльності у технологічно-розвинених країнах світу 3.5 Система державного регулювання інноваційних процесів в Україні 3.6 Державна підтримка інноваційної діяльності в туризмі	4	9	Нормативні [1 – 7]; основні [1 – 3, 5]; додаткові [6, 8, 10].

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5
Тема 4 Інформаційні інноваційні технології в процесах туристського обслуговування	4.1 Інформаційні технології, їх впровадження у виробничі процеси підприємств туризму 4.2 Способи розповсюдження інноваційних продуктів 4.3 Застосування інформаційних технологій в туризмі 4.4 Глобальні розподільні системи 4.5 Електронна комерція	4	9	Основні [7, 8]; додаткові [11, 12].
Усього за ЗМ 1		16	36	
ЗМ 2 Реалізація інноваційних технологій в туризмі				
Тема 5 Інноваційні проекти в туризмі	5.1 Нові види та форми організації подорожей 5.2 Маркетингові інновації в туризмі	4	8	Основні [4, 6, 8]; додаткові [3, 7].
Тема 6. Правові аспекти інноваційної діяльності	6.1 Інтелектуальний продукт як власність 6.2 Інтелектуальний продукт як товар 6.3 Використання прав на інтелектуальну власність у сфері туризму 6.4 Охорона і захист інтелектуальної власності	8	8	Нормативні [1 – 7]; основні [2, 3, 8]; додаткові [4, 9, 13, 16].
Тема 7. Фінансове та інвестиційне забезпечення впровадження інноваційних технологій в туризмі	7.1 Економічні основи, джерела, форми і методи фінансового забезпечення інноваційної діяльності 7.2 Методи оцінки інноваційних проектів 7.3 Ризики інноваційних проектів	8	8	Нормативні [3, 4]; основні [1 – 3, 9]; додаткові [1, 4, 5, 10].
Усього за ЗМ 2		20	24	
Усього за модулем 1		36	60	

Таблиця 4 – Перелік питань для самостійного опрацювання для студентів денної та заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст спеціальності 7.14010301 – Туризмознавство

Назва теми	Питання для самостійного опрацювання (за ЗМ і темами)	Кількість годин		Рекомендовані джерела
		Денна форма	Заочна форма	
1	2	3	4	5
Модуль 1 Інноваційні технології в туризмі				
ЗМ 1 Організація інноваційної діяльності підприємств туризму				
Тема 1 Теорії інноваційного розвитку	1.1 Економічний розвиток суспільства і підприємницької діяльності 1.2 Циклічний розвиток економіки. Дослідження М. Д. Кондратьєва, теорія інноваційних процесів Й. Шумпетера 1.3 Роль підприємництва в інноваційних процесах	5	6	Основні [1, 3, 8]; додаткові [2, 4, 15].
Тема 2 Інноваційні процеси в туризмі	2.1 Інновації в управлінні туристськими підприємствами 2.2 Інноваційні процеси в просуванні і комерціалізації туристського продукту 2.3 Динамічне моделювання туристського бізнесу. 2.4 Управління інноваціями. Управління знаннями.	5	6	Основні [4, 6, 8]; додаткові [1, 5, 3].
Тема 3 Державне регулювання інноваційної діяльності	3.1 Вплив політичної, економічної і соціальної сфер на інноваційні процеси в туризмі 3.2 Роль Всесвітньої туристської організації в стимулюванні і розповсюдженні інновацій 3.3 Державна підтримка і стимулювання інноваційних процесів 3.4 Регулювання інноваційної діяльності у технологічно-розвинених країнах світу 3.5 Система державного регулювання інноваційних процесів в Україні 3.6 Державна підтримка інноваційної діяльності в туризмі	3	6	Нормативні [1 – 7]; основні [1 – 3, 5]; додаткові [6, 8, 10].

Продовження таблиці 4

1	2	3	4	5
Тема 4 Інформаційні інноваційні технології в процесах туристського обслуговування	4.1 Інформаційні технології, їх впровадження у виробничі процеси підприємств туризму 4.2 Способи розповсюдження інноваційних продуктів 4.3 Застосування інформаційних технологій в туризмі 4.4 Глобальні розподільні системи 4.5 Електронна комерція	3	6	Основні [7, 8]; додаткові [11, 12].
Усього за ЗМ 1		16	24	
ЗМ 2 Реалізація інноваційних технологій в туризмі				
Тема 5 Інноваційні проекти в туризмі	5.1 Нові види та форми організації подорожей 5.2 Маркетингові інновації в туризмі	0	7	Основні [4, 6, 8]; додаткові [3, 7].
Тема 6 Правові аспекти інноваційної діяльності	6.1 Інтелектуальний продукт як власність 6.2 Інтелектуальний продукт як товар 6.3 Використання прав на інтелектуальну власність у сфері туризму 6.4 Охорона і захист інтелектуальної власності	0	7	Нормативні [1 – 7]; основні [2, 3, 8]; додаткові [4, 9, 13, 16].
Тема 7 Фінансове та інвестиційне забезпечення впровадження інноваційних технологій в туризмі	7.1 Економічні основи, джерела, форми і методи фінансового забезпечення інноваційної діяльності 7.2 Методи оцінки інноваційних проектів 7.3 Ризики інноваційних проектів	0	6	Нормативні [3, 4]; основні [1 – 3, 9]; додаткові [1, 4, 5, 10].
Усього за ЗМ 2		0	20	
Усього за модулем 1		16	44	

3 СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Оцінювання знань, вмінь та навичок студентів враховує види занять, які згідно з програмою дисципліни „Інноваційні технології в туризмі” передбачають лекційні, практичні (семінарські) заняття, а також самостійну роботу та виконання індивідуальних завдань.

Контрольні заходи для студентів денного навчання включають поточний і підсумковий контроль.

Перевірка і оцінювання знань студентів проводиться в таких формах:

- оцінювання знань студента під час практичних (семінарських) занять;
- оцінювання знань студента під час лабораторних занять;
- виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (у вигляді ІНДЗ);
- проведення проміжного контролю (опитування або письмові завдання);
- проведення контролю знань за змістовними модулями;
- проведення підсумкового (письмового) заліку.

Загальна оцінка за змістовий модуль складається з поточних оцінок, яку студент отримує під час практичних (семінарських) занять та оцінок за змістові модулі.

Загальна (модульна) оцінка з дисципліни визначається як середнє арифметичне оцінок за змістовні модулі, оцінки за виконання індивідуального завдання та оцінки за результатами підсумкового іспиту.

Оцінювання знань студента здійснюється під час практичних (семінарських) занять та виконання індивідуальних завдань і проводиться за 4-бальною шкалою за такими критеріями:

1. розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблеми, що розглядається;

2. ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни;

3. ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

4. уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків при виконанні індивідуальних завдань, та завдань, що винесені на розгляд в аудиторії;

5. логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та роботи висновки.

Оцінювання знань студента проводиться за 4-бальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно):

1. Для одержання оцінки 5 (відмінно) студент повинен:

- укластися у встановлений термін підготовки відповіді;
- викладати теоретичний матеріал чітко, коротко, пов'язано й обґрунтовано;
- вміти оперативно розібратися в запропонованій ситуації, грамотно оцінити її і обґрунтувати ухвалені рішення;
- впевнено відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії й без зауважень з їх боку.

2. Для одержання оцінки 4 (добре) студент повинен:

- укластися у встановлений термін підготовки відповіді;
- викладати теоретичний матеріал обґрунтовано й складно;
- не утруднятися у виборі рішення при аналізі запропонованої ситуації;

- вміти обґрунтувати ухвалені рішення;
 - добре відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії.
3. Для одержання оцінки 3 (задовільно) студент повинен:
- викладати теоретичний матеріал у доступній для розуміння формі;
 - розібратися в запропонованій ситуації й розробити пропозиції по її рішення;
 - позитивно відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії;
 - допускаються недостатньо впевнені й чіткі відповіді, але вони повинні бути правильні.

4. Оцінку 2 (незадовільно) одержують студенти, відповіді яких можуть бути оцінені нижче вимог, сформульованих у попередньому пункті.

Знання матеріалу оцінюється за 4-бальною системою і згідно з Методикою переведення показників успішності знань студентів перекладається в систему оцінювання за шкалою ECTS (табл. 5).

Таблиця 5 – Шкала перерахунку оцінок результатів контролю знань студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ECTS оцінка	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

4 ПІДГОТОВКА ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1 Інноваційні технології в туризмі

ЗМ 1.1 Організація інноваційної діяльності підприємств туризму

Заняття 1 Тема 1 Теорії інноваційного розвитку

Тема заняття: Технологічні уклади розвитку та їх особливості у сфері туризму

- 1.1 Технологічні уклади розвитку.
- 1.2 Вплив науково-технічних нововведень на розвиток туризму.
- 1.3 Види інновацій в туризмі за класифікаційними ознаками.

1 Мета заняття: засвоєння студентами сутності, основних понять, та особливостей технологічних укладів розвитку світового господарства та визначення їх особливостей у галузі туризму в сучасних умовах господарювання.

2 Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття; обговорення питань, які виникли після вивчення лекційного матеріалу; контроль за виконанням домашнього завдання.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Поняття технологічного укладу.
- Цикли еволюції світової економічної і політичної системи.
- Характеристика розвитку сучасних інноваційних систем.
- CALS-технології та їх розвиток.
- Види інновацій в туризмі.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей за темами циклічного розвитку економіки, дослідження М.Д. Кондратьєва, теорія інноваційних процесів Й. Шумпетера.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Охарактеризуйте дослідження М.Д. Кондратьєва про циклічний розвиток економіки.
- В чому полягає сутність теорії інноваційних процесів Й. Шумпетера?
- Дайте визначення понять «технологічний уклад», «CALS-технології».
- Визначте місце науково-технічних нововведень в системі інноваційної діяльності підприємств сфери туризму.
- Охарактеризуйте вплив науково-технічних нововведень на розвиток туризму.
- Назвіть основні цілі впровадження науково-технічних нововведень.
- Охарактеризуйте еволюцію світової економічної і політичної системи.

- Визначте необхідні умови розвитку інновацій в туризмі за класифікаційними ознаками.

Джерела: Основні [1, 3, 8]; додаткові [2, 4, 15].

Заняття 2 Тема 2 Інноваційні процеси в туризмі

Тема заняття: Інноваційні процеси в управлінні туристськими підприємствами та просуванні туристського продукту на ринок

2.1 Інновації в управлінні туристськими підприємствами.

2.2 Інноваційні процеси в просуванні і комерціалізації туристського продукту.

1 Мета заняття: засвоєння студентами сутності й особливостей інноваційних форм управління туристськими підприємствами в рамках країни та в міжнародному масштабі, а також визначення інновацій в системі просування та комерціалізації туристського продукту.

2 Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття; контроль за виконанням домашнього завдання.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Форми співробітництва в туризмі.
- Стратегічні альянси в міжнародному туризмі.
- Ділова корпорація як нова форма фінансування готельних підприємств.
- Добровільні союзи як форма партнерських відносин.
- Електронна торгівля як нова форма ринкових відносин.
- Споживчий маркетинг (CRM).

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей за темами з сучасного стану співробітництва в туризмі і готельному господарстві; про інноваційні процеси в просуванні і комерціалізації туристського продукту в різних розвинених з точки зору туризму країнах.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Назвіть недоліки та переваги стратегічних туристських альянсів.
- Наведіть приклади стратегічних альянсів, ділових корпорацій, добровільних союзів у сфері туризму.
- Чим відрізняються умови вступу та співпраці стратегічних альянсів і ділових корпорацій?
- Охарактеризуйте сутність споживчого маркетингу; чим споживчий маркетинг відрізняється від класичного маркетингу?
- В чому полягає сутність «клубів продукту» в туризмі?
- Наведіть приклади «клубів продукту» в туризмі в нашій країні та за кордоном.

Джерела: основні [4, 6, 8]; додаткові [1, 5, 3].

Заняття 3 Тема 2 Інноваційні процеси в туризмі

Тема заняття: Система динамічного моделювання туристського бізнесу

3.1 Динамічне моделювання туристського бізнесу.

3.2 Управління інноваціями. Управління знаннями.

1 Мета заняття: засвоєння студентами сутності й етапів динамічного моделювання туристського бізнесу з метою досягнення організацією встановлених цілей.

2 Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття; контроль за виконанням домашнього завдання.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Поняття динамічного моделювання бізнесу.
- Етапи динамічного моделювання бізнесу.
- Аналіз позиціонування компанії на ринку.
- Аналіз зовнішнього оточення організації та її внутрішнього середовища.
- Аналіз нелінійних механізмів, які впливають на загальну поведінку бізнес-системи і динаміку інноваційного процесу.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей за темами з динамічного моделювання бізнесу та його етапів, методів залучення персоналу до інноваційної діяльності.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Дайте визначення поняття «динамічне моделювання бізнесу», «інноваційна арена».
- Якими діями характеризується кожен етап динамічного моделювання бізнесу?
- За допомогою яких методів можна провести аналіз позиціонування компанії на ринку?
- Хто відноситься до інституціональних зацікавлених осіб організації?
- Охарактеризуйте нелінійні механізми, які впливають на загальну поведінку бізнес-системи і динаміку інноваційного процесу.
- З якою метою вивчають споживачів з точки зору чутливості до інновацій?
- Яким чином відбувається залучення персоналу до інноваційних процесів на підприємстві?
- Визначте основні причини негативного ставлення персоналу до інновацій.
- Охарактеризуйте процес управління знаннями на підприємстві.

Джерела: основні [4, 6, 8]; додаткові [1, 5, 3].

Заняття 4 Тема 3 Державне регулювання інноваційної діяльності

Тема заняття: Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності в сфері туризму

4.1 Вплив політичної, економічної і соціальної сфер на інноваційні процеси в туризмі.

4.2 Роль Всесвітньої туристської організації в стимулюванні і розповсюдженні інновацій.

4.3 Державна підтримка і стимулювання інноваційних процесів.

4.4 Регулювання інноваційної діяльності у технологічно-розвинених країнах світу.

4.5 Система державного регулювання інноваційних процесів в Україні.

4.6 Державна підтримка інноваційної діяльності в туризмі.

1 Мета заняття: закріплення теоретичних знань щодо нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в сфері туризму на рівні держави та на міжнародному рівні.

2 Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Фактори, які впливають на інноваційні процеси в туризмі.
- Система стимулювання розвитку туризму в країнах Європейського Союзу.
- Міжнародні угоди в сфері туризму, які стимулюють впровадження інновацій в туристську діяльність.
- Досвід державної підтримки розвитку інноваційної діяльності.
- Регулювання інноваційної діяльності у Сполучених Штатах Америки, Японії, країнах Європейського союзу. Програми інноваційного розвитку.
- Проблеми розвитку наукового потенціалу регіонів України.
- Основні завдання держави в забезпеченні інноваційної діяльності в туризмі.
- Національні організації по просуванню інновацій в туризмі.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей, що висвітлюють принципи нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в сфері туризму.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Які фактори стимулюють розвиток інноваційних процесів в туризмі?
- Наведіть завдання діяльності Всесвітньої туристської організації.
- У чому полягає сутність розвитку інноваційної діяльності через пряму участь в ній держави?

- Охарактеризуйте особливості надання субсидій і грантів. Наведіть різницю між цими поняттями.
- Охарактеризуйте особливості регулювання інноваційної діяльності у Сполучених Штатах Америки, Японії, країнах Європейського союзу.
- Наведіть законодавчі акти, які регулюють інноваційну діяльність в Україні.
- Наведіть основні завдання держави в забезпеченні інноваційної діяльності у сфері туризму.

Джерела: нормативні [1 – 7]; основні [1 – 3, 5]; додаткові [6, 8, 10].

Заняття 5 Тема 4 Інформаційні інноваційні технології в процесах туристського обслуговування

Тема заняття: Інноваційні технології в інформаційному просторі підприємств туризму

5.1 Інформаційні технології, їх впровадження у виробничі процеси підприємств туризму

5.2 Способи розповсюдження інноваційних продуктів

5.3 Застосування інформаційних технологій в туризмі

5.4 Глобальні розподільні системи

5.5 Електронна комерція

1 Мета заняття: набуття теоретичних знань та практичних навичок застосування інноваційних інформаційних технологій у сфері туризму.

2 Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Еволюція інформаційних технологій.
- Інтернет як інформаційно-телекомунікаційний засіб.
- Основні форми передачі технологій на комерційній основі.
- Віртуальні посередники – сайти готелів, авіакомпаній, туристських фірм.
- Характеристика і призначення електронних систем бронювання.
- Реклама турпродукту в мережі Інтернет.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей за темами із сучасних інформаційних технологій в туризмі, застосування електронної комерції в процесі туристського обслуговування, використання соціальних мереж для просування туристського продукту.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Охарактеризуйте еволюцію інформаційних технологій.

- У чому полягає сутність протоколу безпроводного зв'язку wap (wireless application protocol)?
- Охарактеризуйте основні форми передачі технологій на комерційній основі, а саме: патентні угоди, ліцензійні угоди, ноу-хау, інжиніринг, різновиди ліцензій, паушальний платіж, роялті, участь у прибутку.
- Наведіть особливості віртуальних посередників – сайти готелів, авіакомпаній, туристських фірм.
- Охарактеризуйте особливості глобальних розподільних систем Galileo, Amadeus, Sabre, Worldspan.
- Наведіть основні вимоги до змістовної реклами.
- Які види зовнішньої Інтернет-реклами Ви знаєте?
Джерела: основні [7, 8]; додаткові [11, 12].

ЗМ 2 Реалізація інноваційних технологій в туризмі

Заняття 6 Тема 5 Інноваційні проекти в туризмі

Тема заняття: Нові види та форми організації подорожей

- 6.1 Особливості екстремального туризму.
- 6.2 Сухопутний туризм.
- 6.3 Повітряний туризм, відпочинок та розваги.
- 6.4 Водний туризм.
- 6.5 Інноваційні форми організації подорожей.

1 Мета заняття: набуття теоретичних знань і практичних навичок із особливостей формування нових видів та форм організації подорожей.

2 Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3 Питання до теоретичної частини заняття:

- Поняття екстремального туризму та його різновидів.
- Трекінг. Альпінізм. Скалолазання.
- Велосипедний туризм та його особливості. Лижний туризм. Горні лижі.
- Верховий туризм. Тури на собаках.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей за темами, що висвітлюють особливості економічної діяльності підприємств ресторанного господарства, перевірка домашніх розрахункових завдань.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Які види сухопутного туризму Ви знаєте? Які з цих видів можна віднести до екстремального туризму?
- Наведіть класифікацію гірськолижних трас за ступенем складності.
- Які види верхового туризму Ви знаєте?

- Наведіть приклади відомих пішохідних, верхових та гірних світових маршрутів.
- Наведіть приклади водних маршрутів в Україні.
- Охарактеризуйте особливості планеризму, балонінгу, парашютінгу, кайтингу.
- Охарактеризуйте особливості рафтингу, подорожей на гребних і вітрильних судах. екзотичних плавзасобах.
- У чому полягає сутність організації мілітарі турів, хоббі-турів?
- Визначте інноваційні особливості сучасного лікувального туризму.
- Наведіть приклади музеїв нових профілів в нашій країні та за кордоном.
- У чому полягає сутність системи клубного відпочинку таймшер?

Джерела: Основні [4, 6, 8]; додаткові [3, 7].

Заняття 7 Тема 5 Інноваційні проекти в туризмі

Тема заняття: Маркетингові інновації в туризмі

7.1 Система просування готелів, санаторіїв, туристських фірм в соціальних мережах.

7.2 Закордонний досвід роботи в соціальних мережах

1 Мета заняття: набуття теоретичних знань і практичних навичок застосування маркетингових інновацій в туризмі, в тому числі в Інтернет-просторі.

2 Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3 Питання до теоретичної частини заняття:

- Просування туристських послуг в Інтернеті в умовах розвитку соціальних мереж.
- Види українських соціальних мереж.
- Вибір цільової аудиторії для просування туристського продукту.
- Комунікаційні формати соціальних мереж.
- Закордонний досвід роботи в соціальних мережах.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей за темами, що висвітлюють особливості маркетингових інновацій в сфері туризму.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Наведіть класифікацію соціальних мереж.
- Які соціальні мережі є найбільш прийнятними для просування вітчизняних туристських послуг?
- Наведіть приклади просування готельних послуг в соціальних мережах в нашій країні та за кордоном.

- Охарактеризуйте комунікаційні формати соціальних мереж: форуми, блоги, огляди і коментарі.
- Дайте визначення поняття «Social Media Optimization»(SMO), що воно означає, для чого використовується?
- Хто і коли ввів поняття SMO?
- Дайте визначення поняття «Social Media Marketing» (SMM), що воно означає, для чого використовується?
- У чому полягає сутність управління репутацією в соціальних мережах?
Джерела: Основні [4, 6, 8]; додаткові [3, 7].

Заняття 8 Тема 6 Правові аспекти інноваційної діяльності

Тема заняття: Правове забезпечення інноваційної діяльності

- 8.1 Інтелектуальний продукт як власність.
- 8.2 Інтелектуальний продукт як товар.
- 8.3 Використання прав на інтелектуальну власність у сфері туризму.
- 8.4 Охорона і захист інтелектуальної власності.

1 Мета заняття: набуття теоретичних знань та опанування практичними навичками роботи реалізації інновацій в туризмі у рамках встановленого в правового поля.

2 Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Характеристика і зміст поняття «інтелектуальний продукт».
- Класифікація об'єктів інтелектуальної власності.
- Документи, які складають основу інтелектуального товару.
- Формування ринку інтелектуальних продуктів.
- Система франчайзингу і її характеристика.
- Складання договорів комерційної концесії.
- Способи охорони і захисту інтелектуальної власності.
- Міжнародні угоди про охорону інтелектуальної власності.

4 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей, що висвітлюють практичні особливості та проблеми правового забезпечення інноваційної діяльності у сфері туризму.

5 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на такі запитання:

- Охарактеризуйте роль інтелектуальної власності в економічному розвитку держави.
- Визначте системний зв'язок, який існує між об'єктами інтелектуальної власності.

- Наведіть характеристику патентів, історію їх виникнення, особливості використання.
- Охарактеризуйте ліцензію як форму передачі інноваційних технологій.
- Дайте визначення поняття і наведіть основні складові права інтелектуальної власності.
- Охарактеризуйте недоліки і переваги системи франчайзингу для її учасників.
- Наведіть послідовність і особливості складання договорів комерційної концесії.
- Визначте цілі створення, переваги і особливості функціонування мереж туристських агентств.
- Охарактеризуйте структуру управління мережами туристських агентств.
- Які способи охорони і захисту інтелектуальної власності Ви знаєте?
- Охарактеризуйте міжнародні угоди про охорону інтелектуальної власності.

Джерела: Нормативні [1 – 7]; основні [2, 3, 8]; додаткові [4, 9, 13, 16].

Заняття 9 Тема 7 Фінансове та інвестиційне забезпечення впровадження інноваційних технологій в туризмі

Тема заняття: Фінансове та інвестиційне забезпечення реалізації інновацій в туризмі

9.1 Економічні основи, джерела, форми і методи фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

9.2 Методи оцінки інноваційних проектів.

9.3 Ризики інноваційних проектів.

1 Мета заняття: набуття теоретичних знань та опанування практичними навичками з організації фінансового та інвестиційного забезпечення реалізації інновацій в туризмі.

2 Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3 Питання з теоретичної частини заняття:

- Форми і методи фінансового забезпечення інноваційних проектів..
- Методи аналізу та оцінки інвестиційних проектів.
- Класифікація ризиків.

4 Розв'язання розрахункових завдань:

Завдання 1

За інвестиційним проектом вартістю 120 тис. грн передбачаються грошові надходження:

1 рік – 40 тис. грн.;

2 рік – 80 тис. грн.;

3 рік – 60 тис. грн.

Визначте індекс рентабельності проекту, знаючи, що ставка дисконту дорівнює 12%.

Завдання 2

Визначте чисту теперішню вартість інвестиційного проекту з такими характеристиками:

1. Початкові інвестиції – 120 тис. грн.;

2. Доходи за роками – 45 тис. грн.; 70 тис. грн.; 45 тис. грн.;

3. Вартість капіталу:

а) 10%;

б) змінюється за роками – 10%; 12%; 13%; 14%.

Завдання 3

Заповніть показники таблицю 6.

Таблиця 6 – Показники діяльності фізіотерапевтичного відділення санаторію, тис. грн.

Показники	Роки реалізації проекту				
	1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації послуг					
Поточні витрати					
Амортизація					
Валовий прибуток					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток					
Грошовий потік					

На підставі чистої теперішньої вартості, індексу рентабельності та внутрішньої норми доходу обґрунтуйте доцільність придбання медичного обладнання для санаторно-курортного підприємства, якщо його вартість становить 25 тис. грн; строк експлуатації 5 років; амортизація обладнання – 10% річних; чистий дохід за роками складатиме:

1 рік – 15 тис. грн.;

2 рік – 17 тис. грн.;

3 рік – 19 тис. грн.;

4 рік – 18 тис. грн.;

5 рік – 16 тис. грн.

Поточні витрати складатимуть 10 тис. грн. у перший рік реалізації проекту з наступним щорічним зростанням у 5%. Середньозважена вартість капіталу – 10%. Керівництво санаторію вважає, що строк окупності не повинен перевищувати 3 роки.

За результатами розрахунків зробіть відповідні висновки.

5 Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей, що висвітлюють проблеми й перспективи фінансового та інвестиційного забезпечення реалізації інновацій у сфері туризму.

6 Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Охарактеризуйте основні джерела інвестування інновацій.
- Які форми і методи фінансового забезпечення інноваційних проектів Ви знаєте?
- Наведіть особливості використання комерційних кредитів, лізингу, венчурних інвестицій.
- Охарактеризуйте структуру венчурного капіталу в розвинених країнах світу.
- Наведіть основні етапи розрахунку чистого приведеного ефекту.
- Охарактеризуйте методику розрахунку індексу рентабельності інвестицій.
- Яким чином визначається строк окупності інвестицій?
- Які класифікаційні ознаки ризиків Ви знаєте?
- Наведіть особливості ризиків, притаманних туристському інноваційному продукту.
- Охарактеризуйте заходи з мінімізації негативного впливу ризиків в процесі реалізації інноваційних проектів.

Джерела: Нормативні [3, 4]; основні [1 – 3, 9]; додаткові [1, 4, 5, 10].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Нормативні джерела

1. Закон України “Про авторське право і спільних правах” від 23.12.93.
2. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 19.03.91.
3. Закон України “Про іноземні інвестиції” від 13.03.92.
4. Закон України “Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності” від 25.03.92.
5. Закон України “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” від 15.12.93.
6. Закон України “Про охорону прав на промислові зразки” від 23.12.93.
7. Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 16.10.92 №2705-ХІІ.
8. Закон України «Про внесення змін в Закон України «Про туризм» від 18.11 2003.
9. ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів».
10. ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги».
11. ДСТУ 4527: 2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни і визначення».
12. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг (затверджені наказом Держтурадміністрації від 16.03.2004 року №19, зареєстрований в Мін’юсті 02.04.2004р. № 413/9012).

Основні джерела

1. Ильенкова С. Д., Гохберг Л. М., Ягудин С. Ю. и др. Инновационный менеджмент М. : Юнити, 2007.
2. Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / Под редакцией Б. З. Мильнера. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 675 с.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін. Під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Денисенка. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 960 с.
4. Малахова Н. Н., Ушаков Д. С. Инновации в туризме и сервисе. – М.: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2008. – 224 с. («Туризм и сервис»).
5. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу: Монографія / За ред. С. М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 615 с.
6. Михно М. А. Роль инноваций в туризме. [Текст] / Михно М. А. – Учебник. – М, 2004. – 210 с.
7. Морозов М. А., Морозова Н. С. Информационные технологии в социально-культурном сервисе и туризме. Оргтехника: Учебник. – М.: Изд-во «Академия», 2002. – 240 с.

8. Новиков В. С. Инновации в туризме: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. С. Новиков. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 208 с.

9. Севастьянова С. А. Региональное планирование развития туризма и гостиничного хозяйства: учебное пособие / С. А. Севастьянова. – М.: КНОРУС, 2007. – 256 с.

Додаткові джерела

1. Воскресенский В. Ю. Международный туризм. Инновационные стратегии развития: учеб. пособие. – М.: ЮНИТИ – Дана, 2007. – 159 с.

2. Інноваційний розвиток промисловості України. Монографія [Текст] / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.; Під ред. проф. О. І. Волкова, проф. М. П. Дениченка. – К.: КНТ, 2006. – 648 с.

3. Изотова М., Матюхина Ю. Инновации в социокультурном сервисе и туризме – М.: Прогресс, 2008. – 244 с.

4. Козак Ю. Г., Єхануров Ю. І., Ковалевський В. В. та ін. Міжнародні стратегії економічного розвитку. – К., 2005. – С. 151.

5. Кучеров А. П. Объектное управление: новационный и инновационный менеджмент в туризме. – М.: Издательство «Спутник+», 2009. – 208 с.

6. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия: Монография. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. – 310 с.

7. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – 3-є вид., перероб. та доп. [Текст]: навч. посіб. / О. О. Любіцева. – К.: «Альтпрес», 2005. – 436 с: іл., картосхеми, – С. 253.

8. Макаренко І. П., Копка Н. М., Рогожин О. Г., Кузьменко В. І. Національна інноваційна система України: проблеми і принципи побудови. [Текст] – К.: Ін-т проблем національної безпеки, 2007. – 520 с. – укр.

9. Морозова Е. Я., Тихонова Э. Д. Экономика и организация предприятий социально-культурной сферы. Учебное пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 318 с.

10. Никифоров В. И. Сфера туризма: рыночный механизм и система управления. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2000. – 176 с.

11. Плотникова Н. И. Комплексная автоматизация туристского бизнеса. Ч. 1.: Информационные технологии в туризме. Учебно-методическое пособие. – М.: Советский спорт, 2000. – 320 с.

12. Плотникова Н. И. Комплексная автоматизация туристского бизнеса. Ч. 2.: Информационные технологии в туризме. Учебно-методическое пособие. – М.: Советский спорт, 2000. – 197 с.

13. Йохна М. А., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник, [Текст] – К.: Вид.-й центр «Академія», 2005. – С. 25.

14. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. – М.: Прогрес, 1982. – 456 с.

15. Філіпенко, А. С. Економічний розвиток сучасної цивілізації : навч. посіб. [Текст] Філіпенко А. С. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Знання України, 2006. – 316 с. – С. 6.

16. Федулова Л. І. Інноваційна економіка. Підручник. [Текст] – К.: Либідь, 2006. – 477 с.

Ресурси Інтернет

1. <http://www.sdip.gov.ua> – сайт Державного департаменту інтелектуальної власності.
2. <http://www.dffd.gov.ua> – сай Державного фонду фундаментальних досліджень.
3. <http://www.FreePatentsOnline.com> – безкоштовний онлайнний каталог патентів з можливістю пошуку.
4. <http://www.rupto.ru> – сайт Російського агентства патентів і товарних знаків.
5. <http://www.codris.ru> – сайт Європейської асоціації трансферу технологій, інновацій та промислової інформації.
6. <http://www.innopolis.info> – сайт присвячений інноваціям та інвестиціям.
7. <http://www.in.gov.ua> – сайд Державного агентства України з інвестицій та інновацій.
8. <http://www.fasi.gov.ru> – сайт агенції з науки і інновацій.
9. <http://www.sib.inage.ru> – межерева інформаційна база даних. Ринок інноваційних ресурсів.
10. <http://www.innovbusiness.ru> – портал інформаційної підтримки інновацій.
11. <http://www.fasie.ru> – сайт фонду сприяння малих форм підприємств науково-технічної сфери.
12. <http://www.techpark.al.ru> – інформація щодо бізнес-інкубаторів та технопарків і Росії та за кордоном.
13. <http://www.extech.ru> – інформаційні ресурси ФГУ НИИ РИНКЦЭ.
14. www.hospitality.ru – Сайт журналу «Готель і ресторан».
15. www.gosdel.panor.ru – Сайт журналу «Готельна справа».
16. www.tourbus.ru – Сайт журналу «Турбізнес».
17. www.hotelline.ru – Сайт журналу «Готель».

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

*(для студентів 5 курсу всіх форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст та магістр спеціальності
7.14010301, 8.14010301 – Туризмознавство та
8.14010101 – Готельна і ресторанна справа)*

Укладач: **ВЛАЩЕНКО** Наталія Миколаївна

Відповідальний за випуск: *І. М. Писаревський*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання: *А. А. Шипенко*

План 2013, поз. 407М

Підп. до друку 16.07.13

Друк на різнографі.

Зам. №

Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 1,6

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4705 від 28.03.2014 р.